

Sametingsrådets redegjørelse om joik og samisk musikk 2019

1 Innledning

Samisk musikk har vært under en omfattende utvikling de seneste årene, og er en av de mest sentrale samiske kunstgreinene når det gjelder synliggjøring av samisk kunst og kultur lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Samisk musikk er et viktig element når det gjelder å samle det samiske folket til kulturelle treffpunkter, noe de mange samiske festivalene vitner om. Manger artister er med på å synliggjøre samisk musikk på nasjonale nivåer, og vi har samiske utøvere som har gjort betydelige internasjonale karrierer. Det samiske musikkmiljøet består av en variert underskog av både artister, vokalister, musikere, komponister, kor, plateselskap og annet støtteapparat, festivaler m.fl., i tillegg til tradisjonsutøvere som utøver og ivaretar den immaterielle kulturarven. Med denne redegjørelsen ønsker Sametingsrådet å gi en oversikt over det samiske joik og musikkfeltet, og fokusere på utvalgte temaer som har aktualitet og som det er formålstjenlig med politikktutvikling på.

1.1 Prosess og medvirkning

Redegjørelsen vil ikke gå inn på alle forhold og den vil kun peke på enkelte områder som Sametinget mener er de viktigste innsatsområdene de kommende år. Kunnskapsgrunnlaget er hentet fra skriftlige kilder som forskjellige rapporter og analyser utført i regi av Sametinget, den samiske kunstnerundersøkelsen 2019, samt en rapport om digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje 2019, diverse medieoppslag, referater fra Sametingets kunstnerkonferanser og møter med forskjellige bransjeaktører. Sametinget avholdt et innspillsmøte i Karasjok 24. april med bransjeaktører hvor de fikk fremlagt et forslag til definisjon av joik og samisk musikk, samt identifiserte utfordringer. Møtemedlemmene diskuterte og kom med innspill til arbeidet. Møtet ble strømmet og det ble gitt mulighet til å komme med skriftlig tilbakemelding.

2 Joik og samisk musikk

2.1 Historisk og overordnet

Den eldste formen for samisk musikk er joiken. De eldste lydopptakene av joik stammer fra 1905. De eldste noteopptegnelsene av joik stammer fra slutten av 1700-tallet, og man finner omtale av joik så tidlig som fra 1100-tallet. Gjennom nesten tusen år kan man altså dokumentere en sammenhengende joiketradisjon. Lenger bakover i tid vet vi lite. Men det finnes helleristninger som antyder at tradisjonene har røtter mange tusen år tilbake i tid.¹ Joiken har et førkristent religiøst aspekt, og det er også en av grunnene til at joik har en særegen stilling i det samiske miljøet, fordi det har blitt betegnet som en religiøs forseelse å joike. Denne beskrivelsen av joik har fulgt joiken gjennom hundrevis av år, og er et tilbakevendende tema i forbindelse med joik. Mange steder er joiken forsvunnet. Langs stort sett hele kysten av Nord-Norge finnes det ikke lenger joiking.²

¹ Graf: Samisk musikk – livskraftig tradisjon og spennende fornying , Rapport 1/2017 Samiske tall forteller 10.

² Graf: Samisk musikk – livskraftig tradisjon og spennende fornying , Rapport 1/2017 Samiske tall forteller 10.

Fornorskningen er nok en grunn til at joiken gradvis forsvant i noen områder og døde ut samtidig med språket.

Tilveksten av kristendommen medførte at salmesang etter hvert utviklet seg til en vokaltradisjon og musikkforskere har hevdet at salmesangtradisjonen på mange måter fortsatte den tradisjonelle vokaltradisjonen fra joik og utviklet et vokalt særpreg.

Utover på 1960- og 70-tallet vokste det fram en ny samisk kulturpolitisk bevissthet. Unge samer begynte å sette musikk til joik, å skrive nye sanger på samisk, og utviklet en ny, moderne samisk musikkultur. På 1940-60-tallet hadde joik blitt gitt ut som etnografisk dokumentasjon, men at etter Nils-Aslak Valkeapääs plate i 1968 ble joik spilt og gitt ut i med moderne musikk, ble det starten på ei helt ny utvikling når det gjaldt samisk musikkutgivelser.³ Siden har samisk musikk vært blant de samiske kulturuttrykkene som har vært mest aktiv med en rekke utøvere. Mange bruker joik som utgangspunkt, og da har man fått nye uttrykk som pop joik, etnojoik, rappejoik m.m.

2.2 Det samiske joike- og musikkmiljøet

Det samiske musikkmiljøet er relativt mangeartet, og med utøvere fra fire land: Norge, Sverige, Finland og Russland. Det finnes flere interesseorganisasjoner, og under Samisk Kunstnerråd⁴ finnes Juoigiid Searvi (JS)⁵ – interesseorganisasjon for joikere over hele det samiske området, og Sámi komponisttat (SK)⁶ – interesseorganisasjon for samiske komponister. I tillegg til disse, finnes det en egen joikeutøverforbund Juoigalasat⁷ som fremmer joik på utøvernivå. Det er også et initiativ til et joikesenter Luovvi⁸ i Kautokeino, i tillegg har det tidligere vært et initiativ til å opprette et etnomusikksenter i Karasjok. Det er også en del festivaler som har hovedvekt på formidling av samisk musikk, blant de største kan nevnes Riddu Riđđu, Márkomeannu, Samisk Musikkfestival, Sami Music Week, Beskán Luossa Rock, Raasten Rastah, m.fl.

Joik og samisk musikk er i stor grad blitt innlemmet i de forskjellige læreplanene for grunnskolen, og det foreslås egne læreplaner for samisk musikk for skoler i forvaltningsområdet, samt at samisk musikk nevnes eksplisitt for kompetansemål i 2. trinn, samt at joik nevnes eksplisitt under kompetansemål for 10. trinn i de foreslåtte nasjonale læreplanene. Implementeringen av læreplanene kan nok variere fra område til område. Joik tilbys som en del av lærerutdanning ved Nord Universitet på Levanger, der man kan lære å joike og utforske hvordan man kan bruke joik i nye musikalske sammenhenger. Det eksisterer noe pedagogisk materiale om joik. Sámi Allaskuvla/Samisk høgskole tar opp igjen kurs om joik og fortellerkunst, som etter planen skal utvides til en bachelor i samarbeid med Sámi musihkkaakademiiija til 2021. Sámi musihkkaakademiiija er et samarbeidsprosjekt mellom Utsjok kommune, SOGSAKK (Samisk yrkes- og videregående skole, Anár) og Sámi allaskuvla, og gjennomfører bl.a. kurs til lærerstudenter ved Sámi allaskuvla. Troms fylkeskommune har også en fylkesjoiker i 50% stilling, og som er en del av landsdelsmusikerne i Nord Norge. Riksscenen er også en aktør som skal formidle joik og har Juoigiid Searvi som en del av stiftelsen utover mange andre samiske aktører.

Sami Music Expo er et pågående prosjekt som jobber med internasjonalisering av samisk musikk, primært gjennom deltagelse på WOMEX som er verdens største arena for verdensmusikk. I tillegg bidrar også en del festivaler med formidling av samiske artister til forskjellige arenaer, både nasjonalt og internasjonalt, bl.a. Riddu Riđđu, Samisk musikkfestival, Varangerfestivalen, m.fl.

³ Graf: Samisk musikk – livskraftig tradisjon og spennende fornying, Rapport 1/2017 Samiske tall forteller 10.

⁴ <https://samidaiddar.no/no/>

⁵ <https://samidaiddar.no/juoigiid-searvi/no/>

⁶ <https://samidaiddar.no/sami-komponisttat/no/>

⁷ <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=6460765>

⁸ <https://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=918286039>

3 Sametingets politikk for joik og samisk musikk

3.1 Mål for politikk om joik og samisk musikk

Sametingets overordnede samfunns mål er et levende og mangfoldig samisk kunst- og kulturliv av god kvalitet. Hovedoppgaven i kulturpolitikken er å legge til rette for utvikling av samiske kunst- og kulturaktiviteter, samt å være en av de viktigste premissgiverne for utviklingen av samisk kunst og kultur. Dette skal ivaretas gjennom gode rammevilkår for samiske kunstnere og samiske kulturinstitusjoner gjennom ulike virkemidler. Joik og samisk musikk er en del av den helhetlige samiske kulturpolitikken. Et av målene når det gjelder samisk musikk i festival sammenheng er de skal være arenaer for utvikling, nyskaping og profilering. Samisk musikk er i en forandingsprosess samtidig som den er levedyktig og har et dynamisk potensiale nasjonalt og internasjonalt. Sametinget ønsker å fortsette internasjonaliseringen som samisk kunst og kultur nå opplever. Når Sametingsrådet fremmer en egen redegjørelse om joik og samisk musikk, så er det både for å synliggjøre dagens utfordringer, men også for å få i gang en diskusjon rundt joik og samisk musikk. Målet er å utforme et helhetlig politisk redskap som leder til et best mulig eksistensgrunnlag for joik og samisk musikk i tråd med folkeretten og med internasjonale konvensjoner som bl.a. FNs erklæring om urfolks rettigheter, 31. artikkel som sier at urfolk har rett til å bevare, ha kontroll med, verne og utvikle sin kulturarv og sine tradisjonelle kunnskap og sine kulturuttrykk.

3.2 Definisjon av joik og samisk musikk

Sametingsrådet har i forbindelse med redegjørelsen utarbeidet et forslag til definisjon av joik og samisk musikk i samarbeid med høringsmøtet. Definisjonen kommer primært til å brukes i forvaltningen av Sametingets virkemidler, da det lenge har vært etterspurt av både saksbehandlere og brukere. Utgangspunktet for definisjonen er at det finnes flere samiske tradisjonelle vokale uttrykksformer i samiske områder, bl.a. luohiti/leu'dd/livđe/vuolle/vuelie:

Luohiti/leu'dd/livđe/vuolle/vuelie leat sámi guovlluid árbevirolaš juoiganmállat. Sámi musihkka lea fas luohiti/leu'dd/livđe/vuolle/vuelie seaguhuvvon čuojanasaiguin, ja/dahje sámi lyrihkka ja lávlunteavsttat, ja/dahje ođđa áigge sámi musihkka jus ovdanbukti/dahkki ieš lea sápmelaš ja son ieš dohkkehan iežas musihka sámi musihkkan.

I samiske områder er luohiti/leu'dd/livđe/vuolle/vuelie tradisjonelle samiske måter å joike på. Samisk musikk er når luohiti/leu'dd/livđe/vuolle/vuelie kombineres med instrumenter, og/eller samisk lyrikk og sangtekster, og/eller moderne samisk musikk hvis den som fremfører/den som har laget musikken selv er samisk og at han/hun selv anerkjenner musikken som samisk musikk.

3.3 Sametingets rolle

Sametinget har lenge lagt til rette for utvikling av det samiske musikkmiljøet med støtteordninger til musikkutgivelser, musikkutvikling, kulturtiltak for større prosjekter. Ikke minst genereres en del støtte i forbindelse med kunstneravtalen hvor man har stipendordninger som kommer samiske kunstnere til gode. Gjennom direkte støtte til festivaler legger Sametinget til rette for bl.a. utøvelse av joik og samisk musikk. Sametinget har i tillegg bidratt til oppbygging av infrastruktur til kulturhus og festivaler, eksempelvis scener for fremføring av musikk. Utover disse virkemidlene har også Sametingene i henholdsvis Sverige og Finland, Samerådet, og Kulturrådet støtteordninger. Man kan også søke på diverse stipendstøtter, bl.a. fra vederlagsordninger. I tillegg er Sametinget i løpende

dialog med mange relevante aktører i politikutviklingen for joik og samisk musikk, og jobber også for å fremme likestilling på musikkfeltet. Sametinget har samarbeidet mye med Kulturtanken i forhold til deres 3-årige satsning på samisk kunst og kultur i DKS (2018-2021) , og deltar i Kulturtankens referansegruppe for samisk kunst og kultur.

3.3.1 Sametingets virkemidler

Sametinget har for 2019 avsatt ca. 9 millioner kroner til joik og samisk musikk over søkerbaserte ordninger for musikkutgivelser og –utvikling. Størsteparten av tilskuddet til samisk musikk bevilges som direkte tilskudd til festivaler. Frem til 2019 så har Sametinget operert med følgende ordninger:

Sametinget har årlig bevilget tilskudd til musikkutgivelser og musikkutvikling over en søkerbasert ordning. I tillegg har ordningen musikkutvikling prioritert turnéstøtte, internasjonal promotering, utgivelser på ulike plattformer og musikkvideo. I tillegg er det mulig for arrangører å søke om midler over kulturtiltak for kulturarrangementer. En stor del av disse arrangementene er musikkbaserte. Sametinget har også avsatt midler gjennom kreative næring for samiske kulturnæringsutøvere.

Det er en rekke festivaler som får direkte tilskudd fra Sametinget. Alle disse festivalene er arenaer for samisk musikk i større eller mindre grad. Disse festivalene er: Riddu Riđđu, Musikkfestivalen i Kautokeino, Markomeannu, Påskefestivalen i Karasjok, Raasten Rastah, Julevsáme vahkko – Lulesamisk uke, Samisk uke i Tromsø, Sami Music Week, Beskán Luossa Rock, Tjaktjen Tjåanghko.

3.3.2 Samarbeid med Samisk Kunstnerråd – SDR

Sametinget og Samisk Kunstnerråd (SDR) har en samarbeidsavtale som gjelder for fire år av gangen med årlige kunstneravtaler og dialogmøter. Avtalen omfatter støtte til kunstnerorganisasjoner samt til Samisk Kunstnerråd og fagveiledere ved kunstnerorganisasjonene. Avtalen innebærer midler som fordeles som Sametingets kunstnerstipend og Dáiddafoanda, fordelt mellom medlemmer av kunstnerorganisasjonene ved SDR. De av SDRs medlemsorganisasjoner som er særlige relevante i forbindelse med denne redegjørelsen, er Juoigiid Searvi (JS) og Sámi Komponisttat (SK). Partene konstaterer også at det er nødvendig at forholdene legges til rette for det å skape og formidle samisk litteratur, musikk, dans og teater, film og bildende kunst og kunsthåndverk, og at det ligger et betydelig potensial i kultur som basis for utvikling av det samiske samfunnet. Målet med arbeidsstipendet er at kunstneren skal garanteres minimumslønn for å kunne utvikle seg som kunstner. Sametinget har også i samarbeid med SDR organisert kunstnerkonferanser med toårs frekvenser.

4 Status og utfordringer for joik og samisk musikk

Sametingsrådet har i denne redegjørelsen valgt å sette fokus på områder identifisert som essensielle i den videre utviklingen innen joik og samisk musikk.

4.1 Immateriell kulturarv

Joik er en særegen vokaltradisjon, musikk- og kommunikasjonsform, som kjennetegner den samiske kulturen, og som har blitt overført fra generasjon til generasjon som levende kulturarv. Joik er immateriell kulturarv som må sikres videreføring gjennom økt kunnskap, annerkjennelse, vitaliseringstiltak og ved at ulike sider ved rettighetsaspektet vurderes. I arbeidet med dette er det

flere faktorer og problemstillinger som kan spille inn, slik som dokumentasjon, tilgjengeliggjøring, rekrutteringsarenaer, synliggjøring og formidling, overføring av formell og uformell kunnskap om og i joiking, forskning, m.m.

Det er et behov for større bevissthet om og anerkjennelse av den tradisjonelle joikens verdi og betydning som en helt særegen musikkform fra de samiske områder. Videre er det avgjørende å få dokumentert og sikret videreføring av denne kulturarven, slik at den bevares som levende kulturarv for fremtidige generasjoner. Revitalisering/vitalisering av ulike joikedialekter vil kunne styrke identitet og tilhørighet, samt at man får dokumentert og synliggjort disse, slik at de ikke går tapt. Kulturbærere og deres organisasjoner og lokalsamfunn er sentrale i arbeidet med å verne og videreføre immateriell kulturarv. Den eldre generasjonen sitter på en uvurderlig kunnskap om tradisjonell joik. Det er derfor viktig å sikre videreføring av kunnskap om og i tradisjonell joik, og legge til rette for at ulike aktører og miljøer får muligheter til å arbeide for og med dette.

Det ble gjennomført en konferanse om immateriell kulturarv i 2018 i Anár, Finland hvor bl.a. joik var et av temaene. I den forbindelse er det blitt opprettet en samisk arbeidsgruppe med medlemmer fra sametingene, Samerådet og Samisk kunstnerråd som skal se nærmere på hvilke tiltak som bør settes inn for å oppnå den nødvendige beskyttelse av samisk kulturarv.

Punkter til oppfølging:

- Utarbeide en felles strategi på rettighetsarbeidet, inkludert en kartlegging av de forskjellige joikeområdene med den samiske arbeidsgruppen til samisk kultur, samt løfte joikens status internasjonalt.
- Fremme joik som immateriell kulturarv på Samisk parlamentarisk råds nivå, med en kartlegging av de forskjellige joikeområdene, samt en strategi for rettighetsarbeidet.

4.2 Institusjonelt hjem for vuelie/luohti/vuolle/joik

Sametinget fikk i 2018 utarbeidet en rapport⁹ med redegjørelser og anbefaling om hva et institusjonelt hjem eller senter for joik kunne inneholde og hvilken organisasjonsform den kunne ha. Rapporten ble utarbeidet gjennom et prosjekt med deltakere fra forskjellige joikeorganisasjoner. Rapporten beskriver hvordan prosjektet er gjennomført, hvordan statusen for den tradisjonelle joiken er i dag og forskjellige behov som den tradisjonelle joiken har i dag. Behovene drøftes i forhold til tiltak og aktuelle samarbeidspartnere som kan bidra med deres kunnskap til å dekke behovene. Videre drøftes aktuelle organisasjonsformer og tilslutt trekkes en konklusjon om hvilken organisasjonsform som anbefales og en handlingsplan for hvordan det institusjonelle hjemmet skal bli etablert.

Rapporten foreslår at hvis det institusjonelle hjemmet skal kunne fylle behovene som den tradisjonelle joiken står ovenfor i dag, er det mest optimale at senteret for joik har til mål å bli etablert som et fysisk senter med en desentralisert struktur. Et fysisk senter med en desentralisert struktur vil være med å rekruttere nye joikere, revitalisere joiken i områder der joik ikke blir brukt, være aktivitetsskapende gjennom at det fungerer som en samlingsarena, og som også kan bidra til å synliggjøre joiken i de samiske områdene. Med bakgrunn i at det kan være utfordrende å forenes om hvilken organisasjon senteret skal være underlagt, vil det mest hensiktsmessige være å etablere det som en selvstendig virksomhet. For at målet om finansiering skal bli oppfylt må det institusjonelle hjemmet være etablert og ha et grunnleggende innhold. Rapporten anbefaler at det etableres en nettverksorganisasjon mellom flere partnere med ansvars- og interessefelt i tradisjonell joik. Partnerne forplikter seg til hverandre med konkrete tiltak de enten gjennomfører alene i egen

⁹ Noodt&Reiding: Rapport – etableringen av institusjonelt hjem for vuelie/luohti/vuolle/joik, 2018

regi eller som del av et samarbeid med andre fagmiljøer i regi av senteret for joik. Rapporten foreslår også at organisasjonen etableres som et samvirkeforetak, som gir lav risiko og skal gi størst nytte til brukere. Nettverksorganisasjonen kan etableres som en del av videre arbeid med etableringen. Sametingsrådet har vurdert rapporten og vil følge den opp med å etablere en prosjektgruppe i samarbeid med aktuelle organisasjoner og relevante aktører.

Punkter til oppfølging:

- Etablere en prosjektgruppe som jobber med etableringen av et institusjonelt hjem for vuelie/luohti/vuolle/joik

4.3 Joik i arkiver

Det finnes joik i en rekke offentlige arkiv i mange land, spesielt i Norge, Sverige og Finland. Trolig eksisterer det ca. 14 000–15 000 joiker totalt i disse arkivene, hvorav det anslagsvis finnes 9000–10 000 i Norge. Tromsø Museum er den klart største samlinga.¹⁰ Det oppleves at det er vanskelig å få innsyn i joikematerialet som er i de forskjellige arkivene. Dette med begrunnelse i personvern: ofte er det gamle personjoik, der joikeren har satt regler for etterbruk. Ellers er joikematerialet spredt utover flere land og områder, og for å få innsyn må man besøke det fysiske arkivet, men man får ikke bruke materialet. Det finnes heller ikke en oversikt over hva som er plassert hvor. I tillegg er det også snakk om en del arkiveringsmetoder som kan være i en sårbar situasjon. Eksempelvis har magnetbånd 30 års aldersgrense, og det kan være magnetbånd som enda ikke er digitalisert.

Mange joikere fra sårbare joikeområder uttrykker at tilgang til joikearkiver er avgjørende for dem som utøvere av deres joiketradisjoner. Sámi musihkkaakademijja opplever at en stor del av deres elever opplever en veldig stor usikkerhet i deres forhold til joik. Mange har ikke lært seg dette i en tradisjonell arena via muntlig tradering, og dermed opplever de det som at de ikke er kvalifiserte til å lære joik eller joike. Tilgang til arkivmateriale transformerer denne usikkerheten, spesielt ved tilgang til deres egen kulturarv, deres families joiker.

Det er en pågående debatt på norsk side om tilgang til joikearkiver hvor joikemiljøet i lengre tid har etterlyst både tilgang og offentliggjøring. Der er det blant annet joikearkivet til Tromsø museum som er i sentrum for debatten rundt tilgang til joikearkivene. Det ivres for å bevare gamle joikeopptak i ulike arkiv på en forsvarlig måte, slik at dette materialet ikke går tapt og at fremtidige generasjoner kan nyttiggjøre seg av det. Dette gjelder spesielt for de joikedialektene som utøves lite i dag. Joikematerialet i arkivene er verdifullt for de som i fremtiden har behov og ønske om å enten forske, bruke det i kunstnerisk virksomhet eller på annen måte ønsker å bruke denne kulturarven.

Punkter til oppfølging:

- Etablere et initiativ i samarbeid med Samisk arkiv og/eller de samiske museene og andre relevante aktører om:

- En systematisk oversikt over det samiske joikematerialet i arkiv
- En plan for oppfølging av forvaltning, inkl. digitalisering, og tilgjengeliggjøring av arkivjoik

¹⁰ Graf: Samisk musikk – livskraftig tradisjon og spennende fornying , Rapport 1/2017 Samiske tall forteller 10.

4.4 Distribusjon av joik og samisk musikk

*Den dag i dag spilles det ikke samisk musikk på P3 for eksempel, (..) Så tror jeg også problemet ligger i at samiske artister ikke er så flinke til å promotere sin musikk til de store kanalene, fordi det finnes massevis av samisk musikk som hadde passet inn på P3 sin profil, føler jeg. Eller så er det kanskje motsatt at de store kanalene ikke er så opptatte av å se etter musikk nord for Sinsen-krysset?*¹¹
Artisten SlinCraze til NPS Music.

Samisk musikk opplever økende popularitet etter eksponering på flere arenaer og plattformer. Likevel oppleves det som vanskelig å leve av samisk musikk alene, og det blir sett på som en smal sjanger hvor markedet alene ikke gir økonomisk grunnlag for artistene, arrangørene og utgiverne.

I Kunstnerundersøkelsen 2019 på spørsmål om hva kunstnere behøver for å kunne utvikle seg mer, er det mange kunstnere som gir tilbakemelding om et manglende mellomledd i verdikjeden for joik og samisk musikk. Der etterlyses bl.a. booking hjelp, promoteringshjelp, markedsføringshjelp, distribusjonshjelp, og en egen kunstadminstrasjon.

Joikere opplever at den tradisjonelle joiken har få arenaer, og det sies at joik trekker lite publikum. Samtidig påpekes det at det er en musikkform som er like viktig som andre musikkformer, og den bør sikres respekt på lik linje med andre musikkformer.¹² Høringsmøtet påpekte at publikumsantall ofte blir brukt som argumentasjon mot å arrangere joiketilstelninger, noe de opplever som en stor belastning. Det etterlyses også at samiske festivaler tar et enda større ansvar for å synliggjøre joik.¹³ Noen samiske festivaler opererer med joik på programmet, men dette er gjerne i områder hvor joiken fremdeles står sterkt. Det beste eksempelet er nok Samisk Grand Prix som arrangeres av Samisk Musikkfestival og som har en egen joikekategori.

Manglende management og booking agenter gjør det vanskelig å få inn samiske musikk i relevante arenaer med gjennomslagskraft, samt at det er mangel på samisk kompetanse på dette feltet. Dessuten er det også mulig at manglende musikkforlag¹⁴ bidrar til en mer utfordrende situasjon i forhold til distribusjon av samisk musikk.

For artister generelt er spillejobber som genererer deres inntekter. Festivaler, arrangører, musikkforeninger o.l. blir dermed sentrale premissleverandører i forhold til utøvere. Det er en rekke utfordringer knyttet til et manglende mellomledd i distribusjonssammenheng når det gjelder samisk musikk. Blant annet så kom det frem i Kulturtankens konferanse «Nasjonens stemmer» - samisk kunst og kultur i den Kulturelle Skolesekken¹⁵, en etterspørsel etter en oversikt over samiske kunstnere, bl.a. artister og joikere, til bruk i formidling av kunst og kultur i opplæring på grunnskolenivå. Andre inntjeningsmuligheter med potensiale er bestillingsverk, filmmusikk, eventer, merchandise m.m. I tillegg er likestilling et tema i forhold til joik og samisk musikk.

Videre så har samiske festivaler også tatt på seg en managerrolle. Bl.a. Riddu Riđđu har tatt et mye større ansvar utover det å arrangere festival ved å promotere samiske artister til andre musikkarenaer, bl.a. internasjonale arenaer. Dette i likhet med Samisk musikkfestival som har tatt på seg en promoteringsrolle i forhold til samiske artister og joikere som vinner musikk- og joikekonkurransen Sámi Grand Prix, samt at flere festivaler har en satsning på å

¹¹ https://npsmusic.no/ep-aktuelle-slincraze-har-sorget-for-at-samisk-rap-har-bli-tstuerent/?fbclid=IwAR0IlyVe1WuLONgtLBTF1vtTKJMmuoir3Gy7luDP-B-ACDFH1_uOICtMMKI

¹² Sara, Biret Ristin, styreleder (JS) foredrag på Norsk kulturråds seminar, tromsø, 14-15.10.13

¹³ Noodt&Reiding: Rapport – etableringen av institusjonelt hjem for vuelie/luohti/vuolle/joik, 2018

¹⁴ Musikkforlag som er medlemmer av interesseorganisasjonen Musikkforleggerne

¹⁵ <https://www.kulturtanken.no/samiskidks>

utvikle unge talenter. I tillegg finnes det andre aktører som jobber med samisk musikk og internasjonalisering, bl.a. Varangerfestivalen. Internasjonale profiler som Mari Boine m. fl., vitner om at samisk musikk har internasjonal gjennomslagskraft, men at samisk musikk kollektive internasjonale potensiale er til dels uutnyttet. Joikere har fortalt at de var sterkt etterlyste da de kom til Womex som en del Sámi Music Expo første gang. I tillegg forteller samiske musikere om økt etterspørsel etter joik internasjonalt, og gjerne i en formidlingspakke. Man bør utvikle internasjonaliseringsstrategi i forhold til denne etterspørselen, bl.a. utvikle samarbeidet med Music Norway på dette feltet.

I tillegg spilles det i liten grad samisk musikk i nasjonale medier og på diverse plattformer. Joikere etterlyser også et bredere medietilbud om joik og over flere plattformer. Samisk musikk og samiske artister vies også lite plass i den samiske samfunnsdebatten. Det etterlyses både musikkritikk og – debatt, samt musikk anmeldelser i samiske medier, og medier ellers.

Det digitale skiftet har medført at man ikke lenger tjener på å selge innspilt musikk, og at musikkbransjen er blitt avhengig av spillejobber for å generere inntekt. Strømming av samisk musikk er anslagsvis et utbredt bruksmønster i forhold til en undersøkelse som viser at fire av ti nordmenn har strømmetjenester som sitt førstevalg for å lytte til musikk. YouTube og Spotify er de mest populære strømmetjenestene. 4 % oppgir at deres primære kilde for musikk var fysiske formater. Nesten 30 % av Spotify-brukerne oppgir at de alltid eller ofte benytter seg av Spotifys anbefalinger og/eller spillelister.¹⁶ Rapporten «Digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje» peker til at for skapere og utøvere utgjør konsert- og festivalvirksomhet den desidert største inntektskilden fra musikkrelatert virksomhet; den utgjorde gjennomsnittlig 40 % av total musikkrelatert inntekt i 2017.¹⁷ Plateselskap rammes av det digitale skiftet, som gjør at det kun er de største artistene nasjonalt og internasjonal artister som tjener på strømminger av musikk.¹⁸ Det digitale skiftet gir også samisk musikk også en utfordring når det gjelder profesjonalisering av musikken. På markedet generelt er det et høyt nivå på produksjonene, og det virker som om samisk musikk har en del utfordringer på det området. Andre inntjeningsmuligheter med potensiale er bestillingsverk, filmmusikk, eventer, merchandise m.m.

Punkter til oppfølging:

- Økt fokus på formidling og musikkprodusentens rolle i samarbeid med relevante aktører.
- Sette i gang et kartleggingsarbeid i samarbeid med Samisk kunstneråd m.fl. om distribusjon og markedsføring med videre strategier og tiltak.
- Etablere et samarbeid med Music Norway om internasjonal eksport av joik og samisk musikk.

4.5 Rettigheter innen joik og samisk musikk

“Juridisk hjelp til oss hadde vært høvelig. Vi er blitt frarøvet så mange ganger gjennom kunsten slik at det hadde vært behov for dette”.¹⁹ Uttalelse fra en kunstner i kunstnerundersøkelsen 2019. Joiken er i en uavklart rettighetssituasjon, da den tradisjonelle oppfatningen av rettighetene til joik ikke sammenfaller med den juridiske oppfatningen. Det er også problematisk å finne dokumentasjon som fastslår den samiske rettsoppfatningen til joik, spesielt hva gjelder personjoik og opphavsrett hvor det ikke finnes særlig med rettskilder. Der finnes litteratur som sier noe om eierforholdene til personjoik, men også her er det forskjellige oppfatninger. Dagens situasjon er i stor grad at rettighetsspørsmålet avgjøres av den enkelte utøver/utgiver, og dermed blir ev. inntekter

¹⁶ BI Centre for Creative Industries: Hva nå – digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje 2019.

¹⁷ BI Centre for Creative Industries: Hva nå – digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje 2019.

¹⁸ BI Centre for Creative Industries: Hva nå – digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje 2019.

¹⁹ Noodt&Reiding: Situasjonsanalyse – Samisk kunstnerundersøkelse 2019, anonym respondent

fordelt etter hva utøveren personlig oppgir uavhengig av tradisjonell rettsoppfatning. I tillegg er også de forskjellige rettsoppfatninger til joik i de ulike samiske områdene, uavklarte.

Man har også utfordring med at samiske joiker er blitt plagierte uten noen som helst forespørsel, tillatelse eller kompensasjon til joikere involvert. I tillegg er det en utfordring å identifisere de riktige rettighetshaverne til en joik, særlig hvis joiken er gammel, og hvis etterkommerne er mange. Ved høringsmøtet var det mange joikere som uttrykte at sosiale forhold gjør det mer utfordrende å joike i offentlige sammenhenger i dag, bl.a. fordi at joikere oppfatter at det er sosiale grensesettinger i forhold til hvilke joiker man kan utøve på grunn av bl. a. rettighetssituasjonen.

Når det gjelder opphavsrettigheter er det en sannsynlighet at de samiske interessene er ufullstendig ivaretatt. Mange inntekter i musikkbransjen genereres gjennom forskjellige vederlagsbyråer, og skaper dermed inntjenings sirkler. Det eksisterer ingen interesseorganisasjon for samiske musikkutøvere/artister. Sannsynligvis er de fleste samiske utøvere medlemmer i Sámi Komponisttat (SK) i og med at de fleste artister også er skapere. I tillegg kan de være medlemmer i andre norske interesseorganisasjoner hvor de muligens får støtte til bl.a. kontraktunderskriving ved musikkinnspillinger, hvor det er en del avtalevilkår (omfang, territorium, varighet, fordeling, opsjoner og forskudd, royalties, fleksibilitet m.m.) og rettigheter (små og store rettigheter, moralske rettigheter m.m.) utøvere bør sette seg inn i. Samiske plateselskap er organiserte i norske interesseorganisasjoner, bl.a. FONØ. Det finnes ingen samiske medlemmer i interesseorganisasjonen Musikkforleggerne, som er en betydningsfull aktør blant interesseorganisasjonene.

Vederlagsbyråer som bl.a. TONO skal generere en del av sitt overskudd tilbake til samfunnet. I 2015 var TONOs samfunnsdel på 33 millioner kr. En tredjedel av dette gikk til stipendordninger (via Musikkforleggerne og TONO), mens to tredjedeler gikk til nasjonale musikk-kulturelle formål (via NOPA²⁰, NKF²¹ og Musikkforleggerne). I Finland vurderer den finske versjonen av TONO, Teosto, å generere en del av dette overskuddet til samisk musikkbransje. En mulighet er å vurdere etablering av et samisk fond med inntekter fra kollektiv joik/samisk musikk.

Punkter til oppfølging:

- Initiere et samarbeid med Samisk kunstnerråd (SDR) om avklaring av rettighetssituasjonen til joik
- Initiere et prosjekt i samarbeid med SDR om å undersøke hvilke muligheter som er i rettighetsmarkedet i forhold til samfunnsutvikling.

4.6 Fornyelse av Sametingets virkemidler

Sametinget har over mange år støttet utgivelser av joik og samisk musikk. Ordningen har i dag mål om å «Økt salg og spredning av joik og samisk musikk innenlands og utenlands, herunder samisk musikk både i tradisjonell og nyskapende form». I tillegg har Sametinget prioritert støtte til promotering av samisk musikere og artister, her under turnestøtte, musikkvideo, internasjonalisering og management.

Musikkbransjen er i stadig endring, og samiske musikere blir stadig mer profesjonalisert. Dessuten skaper digitalisering nye utfordringer for samiske musikere. Samisk kunstnerråd med sine kunstnerorganisasjoner besitter en unik kompetanse innenfor joik og samisk musikk, og Sametinget

²⁰ NOPA: interesseorganisasjon for komponister og forfattere av tekster til musikk

²¹ NKF: Norsk Komponistforening er en fag- og interesseorganisasjon for profesjonelle, yrkesaktive komponister

må gjøre en vurdering av hvordan disse kan ta en større rolle med involvering i de faglige bistanden til Sametinget. Dette må ses i lys av en ny samarbeidsavtale mellom partene.

Det er behov for å tilpasse rammen og prioriteringene som ivaretar de utfordringene som samiske musikere og artister står ovenfor og som framkommer ellers av redegjørelsen. Dette må ses lys av arbeidet med Sametingets budsjett.

Punkter til oppfølging:

- Vurdere samarbeid med Samisk kunstnerråd for å innhente bistand i vurderingene av søknadene med Sametingets virkemidler innenfor joik og samisk musikk.
- Tilpasse målet, prioriteringen og rammen for ordningen joik og samisk musikk i Sametingets budsjett som ivaretar de utfordringene som denne redegjørelsen løfter fram.